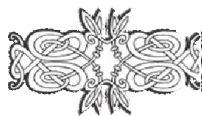

ЕКОНОМІКА І
УПРАВЛІННЯ НАРОДНИМ
ГОСПОДАРСТВОМ

ECONOMICS
AND MANAGEMENT
OF NATIONAL ECONOMY

УДК 338.433.4
JEL Classification L10, Q19

Василенко Людмила¹
здобувач
ННЦ „Інститут аграрної економіки” НААН
м. Київ, Україна
E-mail: L.vasylenko@plt.land

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ РИНКУ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНИХ РЕСУРСІВ ДЛЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Анотація

Вступ. Матеріально-технічне забезпечення сільськогосподарського виробництва відіграє вирішальну роль в його інтенсифікації й відповідно відображається на кінцевих виробничих результатах сільськогосподарської практики. Недостатнє вивчення специфіки розвитку ринку МТР для сільського господарства призводить на практиці до помилкових дій, що торкаються інтересів сільськогосподарських товаровиробників. Це обумовлює необхідність проведення досліджень саме у такому напрямку. Дана стаття ставить за мету виявити особливості розвитку ринку матеріально-технічних ресурсів, зокрема для сільського господарства, дати характеристику попиту й пропозиції на ньому та запропонувати шляхи підвищення ефективності функціонування даного ринку з урахуванням його особливостей.

Методи. Дослідження проведено з використанням методів наукового пізнання, зокрема, монографічного, абстрактно-логічного, аналітичного, порівняння, систематизації, індукції та дедукції.

Результати. У статті наводиться огляд різних наукових підходів щодо визначення дефініції «ринку». На основі детального аналізу різних трактувань пропонується авторський варіант даного визначення, що має розкривати економічну сутність ринку через його основну функцію, а саме узгодження інтересів як покупців, так і споживачів.

Охарактеризований ринок матеріально-технічних ресурсів як особливий вид ринку промислового призначення. Виявлені специфічні риси ринку матеріально-технічних ресурсів для сільського господарства, які обумовлені особливостями аграрного виробництва. Запропоновані шляхи удосконалення функціонування даного виду ринку з урахуванням виявлених особливостей.

Перспективи. Подальші дослідження передбачається проводити у напрямку визначення ролі держави та функцій державної підтримки розвитку ринку МТР в аграрній сфері та розробки моделей регіональних ринків окремих видів матеріально-технічних ресурсів для сільського господарства.

Ключові слова: ринок, сільське господарство, матеріально-технічні ресурси, попит, пропозиція.

Вступ.

Сільське господарство є важливою галуззю економіки країни, що визначає її продовольчу безпеку і незалежність. Перехід до ринкових умов господарювання змінив принципи забезпечення сільськогосподарських товаровиробників необхідними матеріально-технічними ресурсами.

¹ Науковий керівник: Корчинська О.А., доктор економічних наук, старший науковий співробітник, доцент

Централізовані та планові поставки мінеральних добрив, пестицидів, техніки тощо поступилися місцем самостійним закупкам фермерами необхідних ресурсів для ведення сільськогосподарського виробництва. Тому вивчення розвитку ринку матеріально-технічних ресурсів для сільського господарства та виявлення його особливостей набуло неабиякої актуальності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

У науковій літературі не існує однозначного трактування терміну „ринок”. Протягом тривалого періоду часу філософи, науковці, економісти-теоретики з різних країн світу здійснювали пошуки обґрунтування поняття „ринку”.

Вважається, що перше наукове визначення поняття «ринок» дав французький економіст-математик XVIII ст. Антуан-Огюстен Курно, який писав що ринок – це «будь-який район, де економічні зв'язки покупців і продавців до такого рівня вільні, що ціни на однакові товари досить легко і швидко вирівнюються» [1]. Аналогічно описують ринок Є. Бевентер і Й. фон Хампе: «подумки уявлюване місце, де шляхом порівняння цін на блага і обсягів їх пропозиції приводиться у відповідність платоспроможність і готовність до поставок» [2] та Ю.Є. Власьєвич: «ринок – це сфера обміну всередині країни і між країнами, що зв'яже між собою виробників і споживачів продукції. Але тут не вказується, як здійснюється цей зв'язок» [3].

За словами італійського професора А. Пезенті, ринок – це те уявне місце, куди сходяться виробники товарів, які пропонують свій товар покупцям, та споживачі, що пред'являють попит на товар [4].

Е.Далан та Д. Ліндсей стверджують, що «ринок – це будь-яка взаємодія, у яку вступають люди, для товарів одне з одним» [4]. Майже таке ж твердження поняття «ринку» дає і відомий маркетолог Ф. Котлер: «Ринок – сукупність існуючих і потенційних покупців» [5].

В. Джевонс як основний критерій ринку висунув «тісноту» відносин між продавцями і покупцями, а сам ринок, на його думку, становить групу людей, що вступають у ділові відносини й укладають угоди з приводу будь-якого товару. Але це не повне визначення ринку, тому що воно обмежується тільки відносинами обміну та не охоплює відносини виробництва, тоді як саме ринок поєднує перші з другими [6].

Сучасний економіст Польщі А. Яблонський пропонує розуміти ринок як сукупність трансакцій купівлі та продажу й умов, у яких вони здійснюються [7].

Вивченням питань сутності ринку та особливостей його функціонування активно займаються й українські вчені-економісти. Так, вітчизняний економіст В.Г. Герасимчук акцентує увагу на тому, що «при централізованому обміні виникає класичний ринок, на якому з'являється посередник між виробником і споживачем» [8]. Така думка збігається з поглядами зарубіжних фахівців, які відносять процес обміну до вихідного положення ринкового дійства.

Економісти з маркетингу М.С. Пушкар і В.А. Пинхасик вважають ринок однією із економічних категорій товарного господарства, що являє собою сферу товарного обміну [9]. Враховуючи суспільне значення ринку, П.Т. Саблук, Д.Я. Карич та Ю.С. Коваленко так визначають поняття «ринок» – це «...цілеспрямовано упорядкована система ресурсів, установ і методів, завданням якої є створення і підтримання ринкового середовища в стані, максимального наближення до чистої конкуренції і здатності генерувати ринкові ціни, як ціни попиту та пропозиції» [10]. Перше визначення є більш загальним, а друге досить поширене в аграрній сфері та максимально наближене до чистої конкуренції.

Український учений С.В. Мочерний зазначає, що «...ринок – це певна сукупність відносин власності між покупцями і продавцями з приводу купівлі-продажу товарів і послуг та механізм забезпечення цього процесу згідно із законами товарного виробництва» [2]. М.Ю. Коденська і Н.М. Василець зазначили, що поняття «ринок» необхідно розглядати як сферу кругообігу товарів, послуг і капіталу і як систему організації товарно-грошових відносин, що виникають у ході цього процесу, прискорюючи або уповільнюючи його [11].

На думку А. Гальчинського та П. Єщенко, «ринок – це сфера обміну, що здійснюється за думками товарного виробництва», або іншими словами: «ринок виконує роль механізму, за допомогою якого досягається рівновага попиту і пропозиції, координується діяльність суб'єктів економіки через систему цін [12].

Дослідник В. Базилевич розглядає ринок як систему економічних відносин, пов'язаних з обміном товарів та послуг на основі широкого використання різноманітних форм власності, товарно-грошових відносин і фінансово-кредитних механізмів [13].

На переконання таких вітчизняних вчених як О. Мамалуй, О. Грищенко і Л. Грищенко « ринок – це сукупність економічних відносин, що виникають між виробниками і споживачами у процесі вільного еквівалентного обміну виробленими благами (послугами), який організований за законами товарного виробництва і грошового обігу» [14].

З позицій правознавства в прийнятій урядом концепції переходу України до ринкової економіки ринок визначено як систему товарно-грошових відносин з механізмом вільного ціноутворення, з вільним підприємництвом на основі економічної самостійності, рівноправності та конкуренції суб'єктів господарювання у боротьбі за споживача [15].

Таким чином, виходячи з критичного аналізу різних підходів до розкриття економічної сутності цієї дефініції, можна констатувати, що сутність дефініції «ринок» формувалась і збагачувалась у результаті ретельних досліджень науковців різних країн і часів. Проте, наразі вчені не виробили єдиного підходу до визначення сутності ринку. Автори акцентують уваги на різних аспектах даного економічного явища, що говорить про те, що ринок є складним і багатограним явищем. На нашу думку, економічна сутність ринку розкривається через його основну функцію, а саме, узгоджувати інтереси покупців (споживачів) і продавців (виробників) завдяки дії внутрішніх чинників (попиту і пропозиції), а також зовнішніх факторів (наприклад, втручання держави).

Мета.

Ця робота має на меті виявити особливості розвитку ринку матеріально-технічних ресурсів, зокрема для сільського господарства, дати характеристику попиту й пропозиції на ньому та запропонувати шляхи підвищення ефективності функціонування даного ринку з урахуванням його особливостей.

Методологія дослідження.

Дослідження проведено з використанням методів наукового пізнання, зокрема, монографічного, абстрактно-логічного, аналітичного, порівняння, систематизації, індукції та дедукції.

Результати.

У теперішній час ринок матеріально-технічних ресурсів є одним з важливих факторів, що визначає рівень і темпи розвитку будь-якого виробництва. Адже правильно налагоджена система матеріально-технічного забезпечення є запорукою безперебійного забезпечення підприємства всіма видами матеріальних ресурсів, що є невід'ємним елементом наукової організації виробництва. Матеріально-технічна база є основою функціонування як промислових, так і аграрних підприємств, а виявлення та аналіз особливостей функціонування даного типу ринку озброює керівників підприємств необхідними знаннями щодо прийняття привильних управлінських рішень.

Ринок матеріально-технічних ресурсів відноситься до ринків товарів виробничого призначення, а тому йому притаманні особливі характеристики саме даного виду ринку.

По-перше, попит на ринку матеріально-технічних ресурсів є похідним, оскільки визначається попитом на готові товари, які виробляються із використанням даних ресурсів. Потреба у матеріально-технічних ресурсах виникає лише тоді, коли вони можуть бути використані для випуску тих кінцевих споживчих товарів, які користуються попитом споживачів. Таким чином, попит на

ресурси і фактори виробництва виникає лише при наявності і під впливом попиту на звичайних споживчих ринках. Попит на ресурси, перш за все, підвищується чи знижується залежно від того, зростає чи падає попит на споживчі товари. Залежно від того, як під впливом споживчого попиту змінюється асортимент і структура споживчих товарів та послуг, змінюється асортимент і структура ресурсів, що залучаються для їх виробництва.

По-друге, особливість попиту на ресурси визначає і його цінову еластичність. Чутливість попиту на ресурси, його реакція на зміну ціни ресурсів визначається, перш за все, такими трьома факторами. Перший – рівнем попиту на готову продукцію: тому, як правило, він є нееластичним. Другий фактор – заміність ресурсів: якщо є можливість заміни ресурсів, то попит еластичний, якщо ні, то попит – нееластичний. Третій фактор – питома вага даного ресурсу у загальних витратах на виробництво готової продукції: чим більша питома вага, тим вища еластичність попиту.

По-третє, в ролі покупців виступають підприємці-професіонали, які, по-перше, добре знають характеристики необхідних ресурсів, по-друге, приймають рішення про покупку, базуючись на раціональних мотивах (а не емоційних як на ринку споживчих товарів). Таким чином, попит на матеріально-технічні ресурси формує достатньо вузька група ділових людей – підприємців, які здатні організувати й здійснити випуск продуктів та послуг споживчого призначення.

Вивчаючи споживчий попит, підприємці намагаються знайти напрямки для покращення продукції, її споживчих характеристик і створення нових товарів. Одночасно вони вивчають ринки ресурсів з метою виявлення більш привабливих за ціною та якістю. У цьому сенсі ринки ресурсів надають підприємцям інформацію про ціни, техніко-економічні характеристики товарів, рівень виробничих витрат тощо.

По-четверте, для організації виробничого процесу, як правило, потрібні різні види ресурсів, які доповнюють один одного у певному співвідношенні для кожного конкретного виробничого процесу. Отже, попит на ресурси – взаємозалежний процес, де кількість кожного ресурсу, що залучається до виробництва, залежить не тільки від рівня цін на даний ресурс, а й від рівня цін на інші ресурси, що застосовуються у виробництві.

Пропозиція на ринку матеріально-технічних ресурсів також має свої особливості, які пов'язані, перш за все, із обмеженістю ресурсів, особливо тих, що мають природне походження.

Особливу роль відіграє ринок матеріально-технічних ресурсів і в сфері аграрного виробництва. Пов'язано це з тим, що витрати на матеріально-технічні ресурси (техніку, добрива, насіння, паливно-мастильні матеріали тощо) складають велику частку виробничих витрат сільськогосподарського виробництва. Має значення і якість цих ресурсів, які значною мірою визначають ефективність сільськогосподарського виробництва. Саме матеріально-технічне забезпечення кожного сільськогосподарського виробника і сільського господарства в цілому є основним напрямом підвищення ефективності використання трудових і земельних ресурсів, інтенсифікації виробництва і на цій основі підвищення урожайності сільськогосподарських культур, продуктивності тварин, обсягів та якості продукції, рентабельності та прибутковості аграрного виробництва.

Економічне значення матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарського підприємства полягає в тому [16, с. 6], щоб досягнути:

- 1) безперебійне постачання підприємства необхідними матеріально-технічними засобами;
- 2) оптимізацію господарських зв'язків між споживачем та постачальником;
- 3) створення економічно обґрунтованих матеріальних запасів;
- 4) застосовування прогресивних шляхів та засобів надходження ресурсів з метою прискорення матеріально-технічного забезпечення;
- 5) економне і ефективне використання засобів у виробництві.

Основними учасниками на ринку матеріально-технічних ресурсів для сфери аграрного виробництва є заводи – виробники сільськогосподарської техніки, хімічні підприємства, сільськогосподарські підприємства, торговельно-посередницькі організації, підприємства з ремонту

та технічного обслуговування машин і обладнання, машинно-технологічні формування з надання виробничих послуг й інші. У межах свого регіону і сфери діяльності вони вивчають попит, купівельну спроможність споживачів, умови реалізації товарів, терміни поставок і на основі зібраної інформації налагоджують реалізацію продукції для аграрних виробників.

Довгий час в умовах командно-адміністративної системи забезпечення вітчизняного сільського господарства здійснювалося на централізовано-планових засадах. Адаптація діючої системи матеріально-технічного забезпечення агропромислового комплексу в ринковій економіці повинна здійснюватись за такими принципами вільного підприємництва, а саме:

- 1) економічна рівність постачальницько-посередницьких формувань з постачальниками і споживачами;
- 2) демонополізація сфери обігу, створення умов для конкуренції;
- 3) використання різних форм власності, організаційних структур і видів господарської діяльності постачальницько-посередницьких формувань та надання їм самостійності;
- 4) підвищення економічної заінтересованості працівників постачальницько-посередницьких формувань у збільшенні видів і підвищенні якості наданих послуг.

В умовах ринку постачання матеріально-технічних ресурсів здійснюється різноманітними формами і методами: через товарно-сировинні біржі; аукціони, конкурси; оптові закупки; закупки малими партіями; закупки відповідно до потреби; за замовленнями; за рахунок власного виробництва; за прямими договорами: машинно-тракторні станції, ремонтно-технічні станції, машинно-технологічні станції, лізинг, вторинний ринок техніки [16; 17]. Доцільно також створювати оптові ринки продукції матеріально-технічного призначення на базі існуючих регіональних служб агросервісу у формі асоціації або приватного акціонерного товариства.

Розвиток ринку матеріально-технічних ресурсів для сільського господарства повинен відбуватися із врахуванням його особливостей:

По-перше, попит на ринку матеріально-технічних ресурсів для аграрної сфери коливається, що викликане сезонністю сільськогосподарського виробництва. Це означає необхідність застосування продавцями синхромаркетингу, який у даному випадку зорієнтований на врахування природно-кліматичної зональності регіонів України.

По-друге, попит на матеріально-технічні ресурси є вторинним, оскільки визначається попитом на сільськогосподарську продукцію (продукти харчування). Як відомо, попит на продукти харчування визначається переважно фізіологічними потребами людини і є нееластичним, тобто споживачі не чутливо реагують на зміну ціни і не відмовляються від купівлі продуктів харчування, не дивлячись на зростання ціни на них. Тому, необхідною умовою для недопущення недобросовісної конкуренції на даному ринку є втручання держави, яка має забезпечити розвиток конкурентного середовища й адекватний механізм ціноутворення на ресурси для сільського господарства.

По-третє, певні матеріально-технічні ресурси, зокрема добрива, засоби захисту рослин, хімічні меліоранти тощо, слугують не лише для підвищення продуктивності виробництва, а й є важливими для збереження і підвищення рівня родючості ґрунтів. Таким чином, певні види ресурсів для сільськогосподарського виробництва є важливими для збереження такого національного багатства як земля, яка визначає основу життєдіяльності як теперішнього, так і майбутніх поколінь, а тому має знаходитися під охороною держави. Виходячи з цього, потрібна державна підтримка, яка зорієнтована на забезпечення сільськогосподарських товаровиробників необхідною для відтворення родючості ґрунтів кількістю добрив та інших ресурсів.

По-четверте, застосування певних видів ресурсів (наприклад, пестицидів) пов'язане із небезпекою і ризиком для здоров'я людей і навколишнього середовища. Отже, ринок пестицидів має знаходитися під жорстким контролем держави для запобігання використанню застарілих, екологічно-небезпечних хімічних засобів захисту рослин. Держава також має взяти на себе відповідальність за забезпечення належного рівня знань сільськогосподарських товаровиробників стосовно правильного використання пестицидів.

Висновки і перспективи.

Проведений аналіз формування та розвитку ринку матеріально-технічних ресурсів для сільського господарства дав можливість виявити його особливості, зокрема: сезонні коливання попиту, його вторинність, високу значимість певних ресурсів для збереження родючості ґрунтів та існування небезпечних для здоров'я людей та довкілля видів ресурсів тощо. Все це обумовлює необхідність врахування цих особливостей ринку як його учасниками, так і державними органами влади.

Таким чином, розвиток ринку матеріально-технічних ресурсів для сільськогосподарського виробництва має відбуватися як за умов забезпечення відповідного конкурентного середовища, розвитку інфраструктури ринку, так і цілеспрямованої регулюючої ролі держави.

Список використаних джерел

1. Економічна енциклопедія: у 3 т. / редкол.: С.В. Мочерний (відп. ред., [та інші]. Київ : «Вид. центр «Академія», 2002 952 с.
2. Мочерний С.В. Ларіна Я.С., Фомішин С.В. Світове господарство в умовах глобалізації. Київ : Ніка-Центр, 2006. 200 с
3. Економіка : учебник / под ред. А. С. Булатова. 2-е изд., перераб. и доп. Москва : Изд-во БЕК. 1997. 816 с.
4. Майн В.В. Етимологічні основи сутності ринку. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2013. №1(56). С. 73-77.
5. Котлер Ф. Основы маркетинга : пер. с англ. общ. ред. и вступ ст. Пеньковой. Москва, 1990. 736 с.
6. Шморгун Л.Г. Менеджмент організацій : навч. посіб. Київ. 2010. 452 с.
7. Podstawy ekonomii / pod. red. nauk. R. Milewski. Warszawa : PWN, 1998. 682 s.
8. Герасимчук В.Г. Маркетинг. Теорія і практика. Київ : Вища школа, 1994. 27 с.
9. Пушкарь М.С., Пинхасик В.А. Основы маркетинга. Тернополь : Вісник, 1993. 80 с.
10. Саблук П. Т., Карич Д. Я., Коваленко Ю.С. Основы організації сільськогосподарського ринку. Київ : ІАЕ УАН, 2002. 190 с.
11. Власов Д.В. Генезис формування поняття «ринку». *Економіка АПК*. 2009. № 4. С. 121–124.
12. Гальчинский А.С., Ещенко П.С. Основы экономической теории. Москва : Высшая школа, 1995. 471 с.
13. Економічна теорія: політекономія. за ред. В. Д. Базилевича. Київ : Знання-Прес, 2004. 615 с.
14. Основы економічної теорії. за заг. ред. О.О. Мамалуя. Київ : Юрінком Інтер, 2003. 480 с.
15. Волкова О.В. Ринок праці : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 624 с.
16. Остапенко Т.М. Формування матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств : автореф. дис. ... канд. екон. наук / ЛНАУ. Луганськ, 2008. 20 с.
17. Плаксін О.А. Матеріально-технічне забезпечення підприємств АПК в сучасних умовах. *Економіка АПК*. 2004. № 8. 63–68 с .

Статтю отримано: 01.11.2017 / Рецензування 3.12.2017 / Прийнято до друку: 15.12.2017

Liudmyla Vasylenko
Postgraduate Student
NSC "Institute of Agrarian Economics" of NAAS of Ukraine
Kyiv, Ukraine
E-mail: L.vasylenko@plt.land

SPECIFICS OF DEVELOPMENT OF THE AGRICULTURAL INPUTS MARKET

Abstract

Introduction. Material and technical support of agricultural production plays a decisive role in its intensification and accordingly reflects on the final production results of agricultural practices. Insufficient study of the specifics of the development of the MTR market for agriculture leads to the practice of erroneous actions affecting the interests of agricultural producers. This causes the need for research in this direction.

This article aims to identify peculiarities of the development of the market of material and technical resources, in particular for agriculture, to characterize demand and supply on it, and to propose ways to increase the efficiency of functioning of this market taking into account its features.

Methods. The research is conducted using scientific knowledge methods, in particular monographic, abstract and logical, analytical, comparison, systematization, induction and deduction.

Results. The article gives an overview of various scientific approaches in defining the "market" definition. On the basis of a detailed analysis of different interpretations, an author's variant of this definition is proposed, which should reveal the economic essence of the market through its main function, namely the coordination of interests of both buyers and consumers.

The market of material and technical resources is characterized as a special type of industrial market. The specific features of the market of material and technical resources for agriculture that are caused by peculiarities of agrarian production are revealed. The ways of improvement of functioning of this type of the market with the account of the revealed features are offered.

Discussion. Further research is expected to be carried out in the direction of determining the role of the state and the functions of state support for the development of the MTP market in the agrarian sector and the development of models of regional markets for certain types of material and technical resources for agriculture.

Keywords: market, agriculture, material and technical resources, demand, supply.

References

1. Mochernyi, S.V. (Ed.). (2002). *Ekonomichna entsyklopediia* [Economic Encyclopedia]. Kyiv, Ukraine : «Vydavnychi tsentr «Akademii».
2. Mochernyi, S.V., Larina, Ya.S., & Fomishyn, S.V. (2006). *Svitove hospodarstvo v umovakh hlobalizatsii* [World economy in the conditions of globalization]. Kyiv, Ukraine : Nika-Tsentr.
3. Bulatov A.S. (Ed.). (1997). *Ekonomika : uchebnik* [Economics: Textbook]. Moscow, Russia: Izdatel'stvo BEK.
4. Main, V.V. (2013). Etymolohichni osnovy sutnosti rynku [The etymological basis of the essence of the market]. *Scientific Herald of Poltava University of Economics and Trade*, 1 (56), 73–77.
5. Kotler, F. (1990). *Osnovy marketinga* [Basics of Marketing]. Moscow, Russia.
6. Shmorhun, L.H. (2010). *Menedzhment orhanizatsii: Navchalnyi posibnyk* [Management of Organizations: Textbook]. Kyiv, Ukraine.
7. Milewski, R. (Ed.). (1998). *Podstawy ekonomii* Warszawa, Polska: PWN.
8. Herasymchuk, V.H. (1994). *Marketynh. Teoriia i praktyka* [Marketing. Theory and practice]. Kyiv, Ukraine: Vyscha shkola.
9. Pushkar, M.S., & Pynkhasyk, V.A. (1993). *Osnovy marketinga* [Basics of Marketing]. Ternopil, Ukraine: Visnyk.
10. Sabluk, P.T., Karych, D.Ia., & Kovalenko, Yu.S. (2002). *Osnovy orhanizatsii silskohospodarskoho rynku* [Fundamentals of agricultural market organization]. Kyiv, Ukraine : IAE UAAN.
11. Vlasov, D.V. (2009). Henezys formuvannia poniattia «rynok» [Genesis of the concept of "market"]. *Economy AIC*, 4, 121–124.
12. Gal'chinskii, A.S. (1995). *Osnovy ekonomicheskoy teorii* [Basics of economic theory]. Moscow, Russia: Vysshaya shkola.
13. Bazylevych, V.D. (Ed.). (2004). *Ekonomichna teoriia: politekonomiia* [Economical Theory: Polyteconomy]. Kyiv, Ukraine : Znannia-Pres.
14. Mamalui, O., Hryshchenko, O., & Hryshchenko, L. (2003). *Osnovy ekonomichnoi teorii* [Basics of economic theory]. Kyiv, Ukraine : Yurinkom Inter.
15. Volkova, O.V. (2007). *Rynok pratsi. Navchalnyi posibnyk* [Labor market. Tutorial]. Kyiv, Ukraine : Tsentr uchbovoi literatury.
16. Ostapenko, T.M. (2008). *Formuvannia materialno-tekhnichnoho zabezpechennia silskohospodarskykh pidpriemstv* [Formation of material and technical support of agricultural enterprises] (Unpublished candidate dissertation). Luhansk National Agrarian University. Luhansk.

17. Plaksin, O.A. (2004). Materialno-tekhnichne zabezpechennia pidpriemstv APK v suchasnykh umovakh [Material and technical support of agroindustrial complexes in modern conditions]. *Economy AIC*, 8, 63–68.

Received: 11.01.2017 / Review 12.03.2017 / Accepted 12.15.2017

